

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การค้นคว้าแบบอิสระเรื่องรูปแบบการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม : กรณีศึกษา บ้านหล่อชา (อาข่า) ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ

1. ศึกษารูปแบบและวิธีการในการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งมีการดำเนินงานอยู่ในปัจจุบัน
2. วิเคราะห์และเสนอแนะรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วมในอนาคต

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้มี 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วยกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำอย่างไม่เป็นทางการในชุมชน ชาวเขาเผ่าอาข่าที่อาศัยอยู่ในบ้านหล่อชาซึ่งเป็นคณะกรรมการและสมาชิกโครงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผู้นำครอบครัวของชาวเขาเผ่าอาข่าที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านหล่อชา รวมทั้งผู้อำนวยการและเจ้าหน้าที่ของสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน-เชียงราย รวมจำนวน 46 คน 2) ผู้ให้ข้อมูลซึ่งได้เข้าร่วมการอภิปรายกลุ่ม จำนวน 41 คน และ 3) กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นตัวแทนของนักท่องเที่ยวต่างชาติ จำนวน 100 คน

วิธีการศึกษาเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ และทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์การอภิปรายกลุ่ม และแบบสอบถาม การวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ และการอภิปรายกลุ่มด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามใช้สถิติเชิงพรรณนา ด้วยการแจกแจงความถี่ การกระจายร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในบทที่ 5 นี้ ผู้วิจัยจะสรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และนำเสนอข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 บริบทชุมชน

บ้านหล่อชา เป็นหมู่บ้านของชาวเขาเผ่าอาข่า (กลุ่มผาหมี่) มีต้นกำเนิดอยู่ในบริเวณที่ราบสูงธิเบต เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2520 ได้มีการอพยพโยกย้ายมาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนยังสถานที่ซึ่งเป็นที่ตั้งของบ้านหล่อชาในปัจจุบัน โดยขณะนี้มีความทั้งหมด 50 หลังคาเรือน 55 ครอบครัว ประชากร 320 คน ในการปกครอง มีผู้นำหมู่บ้านที่ชาวบ้านเลือกตั้งขึ้นมา ซึ่งไม่ใช่

ผู้นำอย่างเป็นทางการ และผู้นำอาวุโส หรือที่เรียกในภาษาอาข่าว่า “หยื่อมะ” ช่วยกันรับผิดชอบดูแลหมู่บ้าน เยาวชนได้รับการศึกษาจากโรงเรียนของรัฐบาลที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านใกล้เคียง ชาวบ้านส่วนใหญ่สามารถสื่อสารภาษาจีนได้ดี รายได้ส่วนใหญ่ของชาวบ้านมาจากการเกษตร มีรายได้เฉลี่ยต่อหลังคาเรือนไม่เกิน 10,000 บาท ต่อปี จึงมีชาวบ้านส่วนหนึ่งออกไปหางานทำนอกหมู่บ้าน รวมทั้ง มีชาวบ้านบางคนไปทำงานยังไต้หวันเพื่อเป็นล่าม และเป็นแรงงานในการก่อสร้าง แต่สำหรับชาวบ้านเพียง 3-4 หลังคาเรือนที่ทำธุรกิจส่วนตัว มีรายได้เฉลี่ยต่อหลังคาเรือนประมาณ 20,000 – 30,000 บาท

5.1.2 ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างเด่นชัด

บ้านหล่อชา มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เด่นชัด ทั้งด้านสิ่งดึงดูดใจที่ประกอบด้วยวัฒนธรรม คือ ภาษา การแต่งกาย วิถีชีวิตความเป็นอยู่และอรรถาธิบาย ความเชื่อในการนับถือผีบรรพบุรุษ ประเพณีต่าง ๆ ในรอบปี ตลอดจนประเพณีประจำชีวิต คือ การแต่งงานและงานศพ มีธรรมชาติที่สวยงามด้วยทำเลที่ตั้งใกล้ภูเขาสูง และแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง นอกจากนี้ ยังมีสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน น้ำดื่ม น้ำใช้ ไฟฟ้าแม้จะยังไม่มีการเดินสายไฟอย่างเป็นทางการจากการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค แต่ก็มีชาวบ้าน 4 หลังคาเรือนซึ่งออกค่าใช้จ่ายเพื่อต่อสายไฟมายังบ้านของตน ที่จอดรถซึ่งปรับพื้นที่ริมถนนทั้ง 2 ด้าน ห้องนั่งสาธารณะเพื่อนักท่องเที่ยว มีการสาธารณสุขที่ดี ใกล้สถานีนอนามัย มีความปลอดภัยจากชีวิตและทรัพย์สินด้วยความร่วมมือจากชาวบ้าน มีร้านขายสินค้าที่ระลึกเพื่อเป็นแหล่งสร้างรายได้เสริมแก่ชุมชน รวมทั้ง ด้านการเข้าถึงทางกายภาพของเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1089 ที่ตัดผ่านหน้าหมู่บ้าน และข้อมูลข่าวสารจากโทรทัศน์

5.1.3 ความพร้อมของชุมชน

ชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยว ว่า ตนเองเป็น “หมู่บ้านทัวร์” ที่จะต้องมีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมความเป็นชาวอาข่าในสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมของตน มีความตระหนักและจิตสำนึกในคุณค่าของวัฒนธรรมซึ่งเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ซึ่งจะต้องช่วยกันอนุรักษ์ไว้เพื่อเยาวชนรุ่นหลังและเพื่อรายได้ที่จะเพิ่มขึ้นจากการต้อนรับนักท่องเที่ยว

ความเป็นมา และ การดำเนินงาน โครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว เชิง วัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม การที่ชมรมพาด้า ประเทศไทย (PATA Thailand Chapter) มีความประสงค์จะเลือกสรรหมู่บ้านชาวเขาในจังหวัดภาคเหนือตอนบน เพื่อพัฒนาให้เป็นหมู่บ้านสำหรับ

การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ในชุมชนชาวเขาตามโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม ประกอบกับความพร้อมของชุมชน ที่โดยส่วนใหญ่มีความยินดีและเห็นคุณค่าในการที่จะอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตของชาวอาข่าดั้งเดิมไว้ ทั้งเพื่อเยาวชนรุ่นหลังและนักท่องเที่ยว และการที่ชุมชนบ้านหล່อซาได้ดำเนินงานด้านกิจกรรมเพื่อคุณภาพชีวิต และมีชุมชนที่เข้มแข็งในการจัดการธนาคารหมู่บ้าน ภายใต้การสนับสนุนของสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน-เชียงราย มาโดยตลอดประมาณ 7 ปี บ้านหล່อซา จึงได้รับการคัดเลือกเพื่อเป็นหมู่บ้านนำร่อง ใน “โครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม” ด้วยความสมัครใจของชุมชนบ้านหล່อซาทั้งหมดในการดำเนินงานร่วมกับสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน-เชียงราย ตั้งแต่กลางปี พ.ศ. 2543 และเริ่มเปิดหมู่บ้านเป็นลักษณะ “ธุรกิจชุมชน” เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2544 มีชาวบ้านให้ความสนใจสมัครเข้าโครงการฯ เพื่อปฏิบัติงานในการบริการการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ในช่วงเวลาตามที่ตนว่างหรือสะดวก โดยขณะนี้มี 37 คน

การจัดการโครงสร้างขององค์กรในการดำเนินงาน แบ่งได้เป็น 2 ฝ่าย คือ ชุมชน - ดำเนินงานบนพื้นฐานของคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้าน-บ้านหล່อซา ซึ่งมีมติที่ประชุมชาวบ้าน ตกลงให้คณะกรรมการบริหารโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยชุมชนมีส่วนร่วมเป็นคณะทำงานเดียวกันกับคณะกรรมการบริหารธนาคารหมู่บ้าน มีการรับสมัครสมาชิกเพื่อเข้าร่วมโครงการฯ มีโครงสร้างขององค์กรเพื่อแบ่งหน้าที่เป็น 5 ฝ่าย คือ ฝ่ายจัดสถานที่ ฝ่ายต้อนรับและบริการทั่วไป ฝ่ายถ่ายทอดประเพณีวัฒนธรรม ฝ่ายส่งเสริมอาชีพและพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มรายได้ และฝ่ายบัญชีและการเงิน

สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน - เชียงราย เป็นพี่เลี้ยง ช่วยดูแลในด้านช่วยวางนโยบายโดยรวมของโครงการฯ ดูแลในส่วนของเงินงบประมาณเพื่อการลงทุน โดยได้จัดสรรเงินกองทุนหมุนเวียนปลอดดอกเบี้ย และไม่จำกัดเวลาในการคืนเงินต้น เพื่อให้ชุมชนได้กู้ยืมสำหรับการพัฒนาพื้นที่หมู่บ้าน และการดำเนินงานในขั้นต้น การจัดการดูแลรักษาเงินรายได้ช่วยค่าใช้จ่ายเมื่อไม่เพียงพอ และช่วยจัดการหาวิธีแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเหมาะสม เพื่อป้องกันความขัดแย้งอันอาจเกิดขึ้น รวมทั้งรับผิดชอบในด้านการประชาสัมพันธ์ และการตลาดประสานงานกับภาคเอกชนผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว ชมรมพาด้า ประเทศไทย และสมาคมไทยธุรกิจการท่องเที่ยว ทั้งนี้ สมาคมฯ มีการจัดโครงสร้างรวมของการดำเนินงานขององค์กรในลักษณะ “ล้อเกวียนหมุนกลับ” โดยมีจุดประสงค์หลักเพื่อนำรายได้ อันเป็นผลจากการอนุรักษ์วัฒนธรรมกลับสู่ชุมชน และเพื่อให้เห็นถึงความร่วมมือกันอย่างเป็นกระบวนการของภาคเอกชน

ภาครัฐ ทั้งฝ่ายสำนักงานจังหวัดโดยผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และฝ่ายวิชาการ จากสถาบันราชภัฏเชียงราย

การจัดการด้านการเงินและบัญชี

มีการแบ่งงานด้านการเงิน และบัญชี ออกเป็น 2 ด้าน คือ ชุมชนดูแลการเงิน และบัญชีที่เป็นรายรับ และรายจ่ายเบ็ดเตล็ดของโครงการที่หมู่บ้าน ส่วนสมาคมพัฒนาประชากร และชุมชน-เชียงราย ดูแลยอดเงิน ตรวจสอบตัวเลขให้ตรงกับรายรับของค่าบัตรเข้าชมหมู่บ้าน และจ่ายเงินสำรองเป็นค่าใช้จ่ายในทุก 10 วันของเดือน ยอดรายได้ที่ได้รับจะไม่นำรายจ่าย มาหักออกในแต่ละครั้ง แต่จะรวมได้เป็นตัวเลขเมื่อการดำเนินงานครบ 1 ปี

เมื่อครบ 1 ปีของการดำเนินงานโครงการฯ แล้วจะมีการนำผลกำไรที่ได้ มาแบ่งผลประโยชน์ และปันผลให้แก่สมาชิกทุกหลังคาเรือน

การแบ่งเงินปันผล และการแบ่งผลประโยชน์

จากการศึกษาพบว่า มีการเสนอรูปแบบในการแบ่งเงินปันผล และการแบ่งผลประโยชน์ เป็น 2 รูปแบบ คือ

1. จากการเสนอของสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน-เชียงราย

วิธีคิด : รายได้จากค่าบัตรเข้าชมหมู่บ้าน หักลบด้วย ค่าใช้จ่ายทั้งหมด = กำไร
นำ "กำไร" ที่ได้นี้ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

1.1 ร้อยละ 60 นำมาแบ่งอีกครั้งสำหรับ :

- ร้อยละ 30 คืนเงินแก่กองทุนหมุนเวียน ของสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน-เชียงราย
- ร้อยละ 30 สมทบเข้ากองทุนหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยชุมชนมีส่วนร่วม

1.2 ร้อยละ 40 ที่เหลือจากข้อ 1.1 นำไปจ่ายเป็นเงิน บวก กับค่าตอบแทนจากการขายสินค้า (ซึ่งได้จากพิพิธภัณฑ์ชาวเขา ร้อยละ 20 และได้จากชาวบ้านที่นำผลิตภัณฑ์หัตถกรรมของตนมาขายในร้าน ร้อยละ 10) และเงินจากกล่องบริจาค นำทั้งหมดมาคิดรวมกันให้เป็นร้อยละ 100 แล้วนำไปแบ่งปันผล ดังนี้ คือ

- ร้อยละ 50 ปันผลให้สมาชิกทุกหลังคาเรือนในบ้านหล่อชา
- ร้อยละ 20 สมทบกองทุนสวัสดิการบ้านหล่อชา
- ร้อยละ 15 สมทบทุนการศึกษาของเด็กในหมู่บ้านหล่อชา
- ร้อยละ 15 ตั้งกองทุนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านหล่อชา

2. จากการเสนอของคณะกรรมการบริหารโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านหล่อชา

วิธีคิด : ขั้นตอนที่ 1 รายได้จากค่าบัตรเข้าชมหมู่บ้าน หักลบด้วย ค่าใช้จ่ายทั้งหมด = กำไร นำ "กำไร" ที่ได้นี้ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

2.1 ร้อยละ 60 นำมาแบ่งอีกครั้งสำหรับ :

- ร้อยละ 30 คืนเงินแก่กองทุนหมุนเวียนของสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน-เชียงราย
- ร้อยละ 30 สมทบเข้ากองทุนหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม

2.2 ร้อยละ 40 ที่เหลือจากข้อ 1.1 นำไปจ่ายเป็นเงินปันผลให้แก่ชุมชนบ้านหล่อชาทั้งหมดทุกหลังคาเรือน

ขั้นตอนที่ 2 รายได้จากค่าตอบแทนการขายสินค้าในร้านสินค้าที่ระลึก (ร้อยละ 20 จากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ บวกกับ ร้อยละ 10 จากค่าตอบแทนการขายผลิตภัณฑ์ของชาวบ้านหล่อชา) และ บวก เงินจากกล่องบริจาค นำทั้งหมดมาคิดรวมกันเป็น ร้อยละ 100 แล้วนำมาแบ่ง ดังนี้

- ร้อยละ 50 สมทบเพิ่มให้ กองทุนธนาคารหมู่บ้านหล่อชา
- ร้อยละ 25 ตั้งเป็น กองทุนพัฒนาหมู่บ้านหล่อชา
- ร้อยละ 25 สมทบ กองทุนสวัสดิการหมู่บ้านหล่อชา

5.1.4 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติ ต่อการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม

จากผลการศึกษาแบบสอบถามของนักท่องเที่ยวต่างชาติ จำนวน 100 คนพบว่า นักท่องเที่ยวพึงพอใจกับการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม ในระดับ "มาก" ถึง 4 ด้าน คือ ด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านความพร้อมของบุคลากรและการจัดการหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ยกเว้น ด้านการเข้าถึง ซึ่งนักท่องเที่ยวพอใจเพียงในระดับ "ปานกลาง" ทั้งนี้ เนื่องจาก การไม่มีป้ายชื่อหมู่บ้าน และป้ายบอกทางเป็นภาษาอังกฤษ การบริการขนส่งที่มีอยู่ในปัจจุบันไม่มีความหลากหลาย และไม่มีสถานที่ในการบริการเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว คนขับรถบริการขนส่งแทบจะทั้งหมดไม่มีทักษะด้านภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษเพียงพอที่จะได้ตอบให้เข้าใจได้ รวมทั้งความผิดพลาดอันเกิดจากการกำหนดตำแหน่งบ้านหล่อชาในแผนที่ซึ่งปรากฏในแผ่นพับ

โฆษณาของโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม ที่จัดพิมพ์โดยสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน-เชียงราย

5.1.5 ความสำเร็จของการดำเนินงาน

จากผลของความร่วมมือและการประสานงานกันเป็นอย่างดีของทุกฝ่าย ทำให้ความสำเร็จปรากฏ ดังนี้ คือ

- โครงการนี้ได้รับรางวัล The 1st PATA Innovative Tourism Product Award 2002 จากการประชุม The 7th Mekong Tourism Forum ณ กรุงย่างกุ้ง สหภาพเมียนมาร์
- บ้านห่อซาได้รับการบรรจุไว้ในแผนที่สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ ของจังหวัดเชียงราย ฉบับล่าสุดซึ่งจัดทำโดย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
- ได้รับการกล่าวถึงในนิตยสารชั้นนำระดับโลก เช่น Time Magazine, Marco Polo Magazine เป็นต้น
- ได้รับการอนุมัติจากหนังสือแนะนำเที่ยวระดับโลก ให้นำรายละเอียดของบ้านห่อซาลงตีพิมพ์เพื่อเผยแพร่แก่นักท่องเที่ยวได้ เช่น Lonely Planet Guide Book, Rough Guide และ Let's go Guide Book เป็นต้น
- ส่วนของชุมชน มีการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดในด้านของงานหัตถกรรม ผู้หญิงแต่งกายประจำเผ่าอาข่าดั้งเดิมมากขึ้น นิยมการปักผ้าเป็นลายประจำเผ่ามากขึ้นกว่าช่วงก่อนทำโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การทอผ้าแบบอาข่าได้รับการรื้อฟื้นขึ้นมามากครั้ง หลังจากที่เคยแทบจะไม่มีใครสนใจ และมีแนวโน้มว่า จะมีสมาชิกหันมาสนใจและจะประกอบ "ก๊" ทอผ้าแบบดั้งเดิมนี้มากขึ้น

5.1.5 ปัญหา อุปสรรค และ การต้องการความช่วยเหลือในการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วมในพื้นที่บ้านห่อซา

การจัดการด้านบุคลากร

แม้จะมีการจัดโครงสร้างองค์กรไว้อย่างชัดเจนทั้ง 2 ฝ่าย แต่ในการปฏิบัติงานจริงแล้ว ไม่ได้เป็นไปตามที่จัดไว้ทั้งหมด เพราะ

ส่วนของหมู่บ้าน - คณะกรรมการธนาคารหมู่บ้าน และคณะกรรมการโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเป็นชุดเดียวกัน จะจัดให้มีการประชุมเพียงเดือนละ 1 ครั้ง พร้อมกับธนาคารหมู่บ้าน ทำให้ไม่มีเวลามากเพียงพอที่จะมุ่งเน้นในด้านการท่องเที่ยว ซึ่งมีความสำคัญต่ออาชีพ และความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมอย่างมาก และในการปฏิบัติการทุกวันนี้ จะมีสมาชิกเพียง

3-4 คน เท่านั้น ที่ดูแลรับผิดชอบงานอย่างเป็นจริงเป็นจัง คณะกรรมการไม่ค่อยได้ลงมาสัมผัสกับงาน Front Line มากนัก จึงทำให้ไม่ทราบปัญหาของการทำงานโดยละเอียด นอกจากนี้ ในระยะหลังมีการเปลี่ยนสมาชิกเพื่อทำหน้าที่มีคฤศศกบ่อย ๆ และผู้ที่เข้ามาใหม่ไม่มีความรู้ด้านการท่องเที่ยวและการบริการเท่ากับรุ่นแรก ๆ จึงพบว่า ส่วนใหญ่ของสมาชิกที่เข้ามาในโครงการนี้ โดยเฉพาะในช่วงหลัง เพื่อจุดประสงค์ด้านรายได้มากกว่าการตั้งใจอนุรักษ์วัฒนธรรมของชนเผ่าอย่างจริงจัง นอกจากนี้ สมาชิกในระดับผู้นำทั้ง ประธานโครงการ ผู้นำหมู่บ้าน และ ผู้ช่วยผู้นำหมู่บ้าน ยังไม่เข้มแข็งมากพอ และไม่ได้แสดงให้เห็นมากเพียงพอถึงการที่จะต้องเอาใจใส่กับ โครงการท่องเที่ยวมากกว่าที่เป็นอยู่ การที่ได้รับเลือกให้อยู่ในระดับผู้นำนั้น เป็นเพราะชาวบ้านมีความเชื่อใจ และศรัทธาในความเป็นคนซื่อสัตย์ สุจริต โปร่งใสในเรื่องการเงิน มีความขยันหมั่นเพียร และมีน้ำใจไมตรีต่อชาวบ้านในชุมชน ดังที่ได้เคยกล่าวไว้แล้วในบทที่ 4 ว่า ผู้เฒ่าผู้แก่ไม่ทราบว่า ปัจจุบันนี้มีเงินธนาคารหมู่บ้านเท่าใด มีเงินโครงการท่องเที่ยวเท่าใด หรือแม้แต่เงินจากกล่องบริจาค พวกเขาจะบอกเพียงว่า ไร่ใจคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านเท่านั้น

ส่วนของสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน - งานตามโครงสร้างที่วางไว้ เป็นลักษณะงานเช่นนั้น แต่เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ ก็คือ เจ้าหน้าที่ที่มีงานประจำของตนอยู่แล้ว คือ หัวหน้าหน่วยสมาคมฯ เจ้าหน้าที่แผนงาน ผู้จัดการฟิตเอ ทัวร์ และพิพิธภัณฑชาวเขา แม้แต่เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการซึ่งรับผิดชอบหมู่บ้านหล่อซา ก็ต้องรับผิดชอบหมู่บ้านอื่น ๆ ไปด้วยพร้อมกัน จึงทำให้แผนงานที่ชัดเจนสำหรับทุกคน การทำงานทุกคนทำด้วยใจ คิดแต่สิ่งที่ดีให้หมู่บ้าน และเข้าไปประสานงานกับชาวบ้านมากที่สุดเท่าที่ตนจะทำได้ แต่ได้รับการสนับสนุนด้านยานพาหนะและค่าน้ำมันรถจากสมาคมฯ ทั้งนี้ เป็นเพราะงบประมาณในการจัดจ้างบุคลากรเฉพาะไม่เพียงพอ ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้น ยิ่งทำให้ค่าใช้จ่ายของบ้านหล่อซาสูงมากขึ้น อันจะส่งผลกระทบต่อชุมชนทั้งหมด

การจัดการด้านรูปแบบการท่องเที่ยว

ในปัจจุบัน เป็นการนำเที่ยวในลักษณะเดินชมรอบหมู่บ้านด้วยระยะทางประมาณ 1.2 กิโลเมตร และมีมัคคุเทศก์หมู่บ้านเป็นผู้พาชม ทั้งมีป้ายสื่อความหมายเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ บรรยายให้นักท่องเที่ยวได้ทราบความสำคัญของแต่ละจุดไว้ด้วย โดยใช้เวลาในการเดินชมหมู่บ้านโดยเฉลี่ยประมาณ 45 นาที ถึง 1 ชั่วโมง จากการสอบถามนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ส่วนใหญ่พอใจในระดับ "มาก" กับการจัดการเช่นนี้ โดยเฉพาะในส่วนของการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมที่ได้จัดไว้ให้นักท่องเที่ยว ยกเว้น "การเข้าถึง" ซึ่งกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่เดินทางโดยอิสระให้คะแนนความพึงพอใจในระดับ "ปานกลาง" อาจกล่าวได้ว่าบ้านหล่อซาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่นอกจากจะมีความสวยงามของสภาพบ้านเรือน

แบบชาวอาซาดั้งเดิม และ มีความงดงามในวิถีการดำรงชีวิตแล้ว บ้านหล่อขายังมีสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่เป็นธรรมชาติเป็นที่ประทับใจของนักท่องเที่ยวและผู้มาเยือน ซึ่งมักจะออกปากชมอยู่เสมออีกด้วย

ความสามารถในการรองรับของพื้นที่บ้านหล่อขา - จัดได้ว่า เป็นพื้นที่ซึ่งมีความเปราะบางสูง เป็นชุมชนขนาดเล็กเพียง 50 หลังคาเรือน และเส้นทางที่ใช้เพื่อการท่องเที่ยว จะเป็นเส้นทางเดียวกับที่ชาวบ้านใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งถ้าจะต้องรองรับนักท่องเที่ยววันละมาก ๆ ทุกวัน อาจส่งผลในด้านความรู้สึกของชาวบ้าน ด้านพื้นที่กายภาพ และสิ่งแวดล้อม ที่สำคัญคือ จะทำให้นักท่องเที่ยวเองรู้สึกไม่ค่อยประทับใจกับสถานที่ อันจะทำให้เสียภาพลักษณ์ของหมู่บ้าน

การจัดการด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์

ปัจจุบันนี้ สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน - เชียงราย เป็นผู้รับผิดชอบในด้านการประชาสัมพันธ์และการตลาดโดยตรง ทั้งการติดต่อชมรม พาด้า (ประเทศไทย) สมาคมไทยธุรกิจการท่องเที่ยว (ATTA) ชมรม สมาคม บริษัทท่องเที่ยวในพื้นที่ และในจังหวัดเชียงใหม่ กรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ในบางกรณีที่จะต้องเข้าร่วมประชุม หรือไปกล่าวในงานแนะนำหมู่บ้านให้ผู้เกี่ยวข้องได้รับทราบ ชุมชนก็ยินดีที่จะส่งตัวแทนไปลักษณะคล้ายกับ Presenter ของหมู่บ้าน ซึ่งในปัจจุบันนี้ ยังไม่สามารถหาสมาชิกที่เข้าใจโครงการนี้ได้ดีเท่ากับสมาชิกคนก่อนซึ่งเคยเป็นเจ้าหน้าที่การเงิน/บัญชี และช่วยเป็นมัคคุเทศก์ต้อนรับนักท่องเที่ยว และคณะบุคคลพิเศษที่มาเที่ยวชมบ้านหล่อขายู๋เสมอ จะเห็นได้ว่า ชุมชนบ้านหล่อขายังไม่สามารถจัดการด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ ได้ด้วยตนเอง ต้องอาศัยสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน-เชียงราย เนื่องจากการติดต่อเพื่อการตลาดและประชาสัมพันธ์ส่วนใหญ่ในปัจจุบันใช้เป็นภาษาอังกฤษ และค่อนข้างจะเป็นทางการในส่วนของการเอกสาร โดยเฉพาะการติดต่อกับองค์กรการท่องเที่ยวระดับนานาชาติ เช่น PATA, ATTA หรือ บริษัทท่องเที่ยวชั้นนำระดับประเทศ โดยการสื่อสารส่วนใหญ่จะใช้โทรศัพท์ และ E-mail ซึ่งที่บ้านหล่อขา ขาดการเข้าถึงและทักษะในด้านนี้อย่างสิ้นเชิง

5.2 การอภิปรายผล

การอภิปรายผลครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้อภิปรายผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยใช้แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่ได้รวบรวมมาแล้วข้างต้น

5.2.1 การศึกษารูปแบบและวิธีการในการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งมีการดำเนินงานอยู่ในปัจจุบัน

จากการศึกษาพบว่า โครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านหล่อชา เริ่มต้นมาจากความพร้อมของชุมชนในด้านวัฒนธรรมชาวเขาเผ่าอาข่าที่ยังคงมีความดั้งเดิมอยู่ค่อนข้างมาก ทั้งในด้านสภาพบ้านเรือน และวิถีชีวิต ประกอบกับความร่วมมือของชุมชน และความรู้ด้านการจัดการขั้นพื้นฐานของชาวบ้าน อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการดำเนินงานธนาคารหมู่บ้าน การดำเนินงานโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเช่นนี้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย (2544 :209) ที่กล่าวว่า การวางแผน การพัฒนา และการบริหารที่จะให้เกิดความยั่งยืน ต้องเริ่มต้นและมีรากฐานบนความพร้อมของชุมชนท้องถิ่น ภาครัฐมีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนบ้านหล่อชาไม่มากนัก เพียงแต่ยินดีให้การสนับสนุน และช่วยในการประชาสัมพันธ์ รวมทั้งให้คำแนะนำที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนา แต่การที่บ้านหล่อชา มีการดำเนินงานเป็นหมู่บ้านนำร่องสำหรับโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม นั้น เป็นความร่วมมือระหว่างชุมชนบ้านหล่อชา องค์กรพัฒนาเอกชน คือสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน-เชียงใหม่ องค์กรภาคเอกชนด้านการท่องเที่ยวทั้ง ชมรมพาด้า ประเทศไทย (PATA Thailand Chapter) สมาคมไทยธุรกิจการท่องเที่ยว (ATTA) โดยบริษัทนำเที่ยวชั้นนำที่เป็นสมาชิกยินดีที่จะร่วมมือกันให้โครงการเป็นต้นแบบของการเที่ยวชมบ้านชาวเขา ซึ่งสอดคล้องกับทิมมัส สุวรรณ และคณะ (2541 : 102) ได้นำเสนอ รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่น่าจะเป็นให้ อบต. และ สต. ได้พิจารณา 6 รูปแบบ พร้อมทั้งสรุปผลของการศึกษาโดยภาพรวมว่าการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ความรับผิดชอบของ อบต. และ สต. ควรดำเนินการโดยรูปแบบที่ 3 คือ โดยคณะกรรมการร่วมจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องซึ่งจะเหมาะสมที่สุด นอกจากนี้ การดำเนินงานโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านหล่อชา ยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Jeff Petry (1998 :13) ซึ่งกล่าวว่า ทั้งชาวเขาและผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวจำเป็นที่จะต้องเป็นหุ้นส่วนที่ทำงานร่วมกันอย่างจริงจัง โดยมีวัฒนธรรมชนเผ่าเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว ต้องมีหมู่บ้านชาวเขาที่จัดไว้เฉพาะสำหรับการท่องเที่ยวมวลชน (Mass Tourism) โดยมีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะ มีการบรรยายสรุปให้นักท่องเที่ยวทราบเกี่ยวกับการประเพณีดินให้เหมาะสมในการเที่ยวชมหมู่บ้านชาวเขา ตลอดจน

การจัดการดูแลในด้านต่าง ๆ มิให้ขัดกับองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 4 ด้าน แม้จะไม่สามารถมีองค์ประกอบได้ครบทั้ง 4 ด้าน อย่างเต็มที่ในแต่ละด้าน ตามที่สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2541 : 10) ได้กล่าวไว้ทั้งหมดก็ตาม แต่บ้านหล่อยักษ์ก็มีความโดดเด่นในฐานะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในลักษณะของการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตชนบท และการท่องเที่ยวเชิงชุมชน สอดคล้องกับคำกล่าวของ รำไพพรรณ แก้วสุริยะ (2544 : 1-7) ที่กล่าวว่า การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตชนบท เป็นกิจกรรมหนึ่งของการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม เป็นการเดินทางเที่ยวชมหมู่บ้านในชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิตและผลงานสร้างสรรค์อันเป็นเอกลักษณ์พิเศษ มีความโดดเด่น เพื่อความตื่นตาตื่นใจได้รับความเพลิดเพลิน ทั้งสอดคล้อง กับยุวดี นิรัตน์ตระกูล (2544 : 5-9) ที่กล่าวว่า การท่องเที่ยวชมชนบท และการท่องเที่ยวชมชนให้ความสำคัญกับจิตวิญญาณของชุมชน การรักษาไว้ซึ่งสภาพธรรมชาติที่สวยงาม สภาพสังคม และวัฒนธรรมของชุมชน เป็นการสร้างให้ชุมชนเกิดความภูมิใจในตนเอง ทั้งยังมีความสอดคล้อง กับซูวิทย์ ศิริเวชกุล (2544 : 52-56) ซึ่งได้สรุปคำกล่าวของ Erik Holm Petersen จากองค์การการท่องเที่ยวโลก ว่า หัวใจของการท่องเที่ยวเชิงชุมชน คือการมีส่วนร่วมของชุมชน อันรวมถึงกิจกรรมทางการท่องเที่ยวซึ่งชาวบ้านในชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ โดยจะต้องให้ความสำคัญกับจิตวิญญาณของชุมชน คุณค่าของสภาพแวดล้อมอันเป็นองค์ประกอบของภูมิปัญญาพื้นบ้าน ประเพณี หรือชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว และผลประโยชน์ตกอยู่ในชุมชน เช่นเดียวกับที่บ้านหล่อยักษ์ เพราะถ้าหากขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน การท่องเที่ยวประเภทนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้เลย

แต่จากการศึกษาพบว่า ความเข้มข้นของการมีส่วนร่วม และ การอนุรักษ์ วัฒนธรรมของคนในชุมชนบ้านหล่อยักษ์จากจิตวิญญาณของความเป็นชาวอาข่ายังไม่มากพอ หากไม่นำเรื่องราวได้เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย การมีส่วนร่วมของชุมชนยังไม่เต็มที่ในการจัดการโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านหล่อยักษ์ เพราะ ยังเป็นเพียงการร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันทำ ในลักษณะแล้วแต่โอกาส โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของ การติดตามและประเมินผล ซึ่งแม้ว่าคณะกรรมการโครงการฯ จะมีการประเมินผลบ้าง ก็มักจะเป็นการประเมินรายได้ โดยละเลยการประเมินผลของการทำงาน ซึ่งไม่สอดคล้องแนวคิดของเจมส์ ค็อกซ์ ปิ่นทอง (2528 : 22) ที่ได้กล่าวไว้ว่า การติดตามผลและการประเมินผลเป็นขั้นตอนสุดท้ายที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะถ้าชาวชนบทไม่ได้ประเมินตนเองว่า งานที่ทำไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างใด การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อ ๆ ไป อาจเกิดปัญหาได้ เนื่องจาก การมีส่วนร่วมของชุมชนใน

ปัจจุบัน จะเป็นการร่วมในการดำเนินงานมากที่สุด นอกจากนี้ ยังไม่สอดคล้องกับ Ziffer (1999 : 30-31) ที่กล่าวว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ประสบความสำเร็จควรมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานทุกระยะ

ในการจัดการการท่องเที่ยวชมวิถีชนบท ซึ่ง ชูวิทย์ ศิริเวชกุล และ โดยเฉพาะ รำไพพรรณ แก้วสุริยะ (2544 : 46) กล่าวไว้ว่าต้องมองใน “ภาพรวมของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว” ซึ่งแต่ละส่วนมีผลกระทบต่อกันและกันนั้น บ้านหล่อซาได้รับผลกระทบมากที่สุดจากด้านการขนส่ง ซึ่งจากแบบสอบถามนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางเอง ไม่ได้ได้รับความสะดวกเท่าที่ควร และส่งผลให้นักท่องเที่ยวบางคนที่มีประสงค์จะเดินทางมาเที่ยวบ้านหล่อซาต้องล้มเลิกความตั้งใจไป แต่ถ้ามองอีกด้านหนึ่ง ก็นับว่าเป็นผลดีสำหรับแหล่งท่องเที่ยวที่ยังไม่มีการเตรียมความพร้อมในด้านขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ เช่น บ้านหล่อซา เพราะเหมือนกับเป็นการจะช่วยป้องกันหมู่บ้านจากการที่จะมีนักท่องเที่ยวมากจนเกินขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่และชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ของมนัส สุวรรณ (2541 : 7) พิลิฐู เจริญวงศ์ (อ้างในรัฐติดยา หิรัญยหาต : 2544 : 27) และรุ่งทิพ ว่องปฏิการ (2544 : 23) ในการช่วยทำให้เกิดความสมดุลของนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางไปเที่ยวชมบ้านหล่อซา

หากมองในอีกด้านหนึ่งที่ภักดี รัตนผล (2544 : 8) กล่าวถึงการที่แต่ละชุมชนจะใช้พลังทางสังคม คือความร่วมมือ ความรับผิดชอบต่อกันที่อยู่ของตนเป็นพลังต้นทุน ผสมกับพลังทางธรรมชาติเป็นพื้นฐาน หรือต้นทุนสำหรับการพัฒนาท่องเที่ยวแล้ว ชุมชนก็จะได้เป็นผู้รับประโยชน์ และน่าจะช่วยให้เกิดความหวงแหนและมีใจที่อยากจะอนุรักษ์วิถีชีวิต วัฒนธรรมชนบท ประเพณีดั้งเดิมแห่งชนเผ่าของตน แต่การที่จะเชื่อมพลังทางสังคมกับพลังทางธรรมชาติเข้าด้วยกันได้อย่างดีและประสบความสำเร็จนั้น “การจัดการที่มีประสิทธิภาพ” เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งบ้านหล่อซาต้องได้รับการพัฒนา ปรับปรุง แก้ไขให้สำเร็จโดยเร็ว เพื่อความยั่งยืนของโครงการ เพราะในปัจจุบันนี้ คณะกรรมการโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วมของบ้านหล่อซา รวมทั้งสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน-เชียงใหม่ ไม่ได้ดำเนินการจัดการดำเนินงานที่บ้านหล่อซา ตามที่ พยอม วงศ์สารศรี (2538 : 31-36) กล่าวว่า ลักษณะ “กระบวนการที่มีลักษณะต่อเนื่องเป็นวัฏจักรซึ่งไม่มีที่สิ้นสุด” คือ การวางแผน การจัดองค์การ การจัดบุคคลเข้าทำงาน การสั่งการ และการควบคุม ทั้งมิได้จัดสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยให้ชาวบ้านรักการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทั่วทั้งหมู่บ้านแบบ “องค์การแห่งการเรียนรู้” และแก้ปัญหาด้วย “วงจร PDCA” ซึ่งเป็นวัฏจักรแบบไม่มีวันหยุด และสามารถสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ได้ในที่สุด จึงไม่สอดคล้องกับแนวคิดของวิฑูรย์ สิมะโชคดี (2543 : 111-112) และอำนาจ อีระวนิช (2544 : 324)

เพราะการทำงานปัจจุบัน มีการวางแผนเป็นครั้งเป็นคราว และ แก้ไขปัญหาแบบเฉพาะหน้า หรือ Day-by-day หรือ Case-by-case และหลังจากนั้น ก็ได้มีการนำปัญหาต่าง ๆ ที่ผ่านมาแล้ว มาทำการประเมินผลแต่อย่างใด จึงเป็นการทำงานโดยอาศัยความตั้งใจเป็นสำคัญ และก็ สามารถนำพาชุมชนให้ผ่านปัญหามาได้เสมอ ๆ ถ้าเพียงแต่ “ผู้นำ” อย่างไม่เป็นทางการของ หมู่บ้าน ที่ชุมชนให้ความไว้วางใจ เชื่อถือ จะได้รับการชี้แนะอย่างถูกต้อง และได้รับการกระตุ้นให้ ช่วยกันพัฒนาด้านการจัดการให้เป็นระบบอย่างค่อยเป็นค่อยไป และสอดคล้องกับแนวคิดวงจร PDCA ของวิฑูรย์ สิมะโชติ (2543 : 111-112) ที่กล่าวว่า วงจร PDCA จะต้องหมุนรอบต่อไปเรื่อย ๆ แบบไม่มีวันหยุด ต้องทำกันเป็นวัฏจักร คือ มีการตั้งเป้าหมาย – ลงมือทำ – เปรียบเทียบ ผล – ปรับปรุงให้ดีขึ้น – ตั้งเป้าหมาย (รอบใหม่) – ลงมือทำ เรื่อยไปเช่นนี้ การจัดการโครงการ หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านหล่อชา จะมีการทำงานได้ประสานกัน อย่างมีความเป็นมืออาชีพมากขึ้น ทั้งนี้ เพื่อเตรียมรองรับการขยายตัวทางด้านการตลาด และ นักท่องเที่ยวที่จะมาเที่ยวชมบ้านหล่อชาในอนาคต

ในด้านรูปแบบรายการนำเที่ยว นักท่องเที่ยวที่มาชมบ้านหล่อชาส่วนใหญ่ จะเป็นนักท่องเที่ยวที่มีกับบริษัทนำเที่ยวที่มีการเตรียมไว้ล่วงหน้า (Ready-made) ซึ่งเป็นรูปแบบ หนึ่งของการนำเที่ยวที่สอดคล้องกับแนวคิดของฉัตรแก้ว สิมารักษ์ (2542) ส่วนในด้านธุรกิจ นำเที่ยวนั้น โครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านหล่อชา เป็นธุรกิจ นำเที่ยวที่มีส่วนแบ่งตลาดหลักเป็นธุรกิจท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) โดยที่ไม่ขัดแย้ง กับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดของบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 : 113) เพราะ เป็นรูปแบบการนำเที่ยวที่มีระดับขั้นของความยั่งยืนที่เข้มข้นประเภทเชิงปฏิบัติจริง (Proactive Tour Operator) คือ มีบทบาทชัดเจนในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม และพยายามรักษาปรับปรุง คุณภาพของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวให้ดีขึ้นอยู่เสมอ ตลอดจนมีการตั้งโครงการคืนกำไรสู่สังคมเพื่อ สงวนรายได้ส่วนหนึ่งไว้เป็นกองทุนอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว เช่น นำกำไรส่วนหนึ่งจากรายได้สุ กกองทุนธนาคารหมู่บ้าน กองทุนพัฒนาหมู่บ้านหล่อชา กองทุนสวัสดิการหมู่บ้าน และกองทุน หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกจากนี้ การที่บ้านหล่อชาดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวด้าน วัฒนธรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของชาวเขาเผ่าอาข่า และจัดการโครงการหมู่บ้าน ท่องเที่ยวฯ โดยสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน-เชียงใหม่ ใช้โครงสร้างของโครงการในลักษณะ “ล้อเกวียนหมุนกลับ” ซึ่งมองการท่องเที่ยวเป็นระบบ ตระหนักถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของ ชุมชน ภาครัฐ และภาคเอกชน สอดคล้องกับแนวคิดของภักดี รัตนผล (2544 : 4-6) และแนวคิด ของจุฑามาศ จันทรัตน์ (2544 : 9-11) ที่กล่าวถึงระบบการท่องเที่ยว ตามที่ Leiper (1979 : 390-

407) อธิบายว่า การท่องเที่ยวมิใช่เป็นอุตสาหกรรม แต่หากคือ ระบบ ซึ่งถ้าหากระบบมีข้อบกพร่อง ณ จุดใดแล้ว ย่อมส่งผลถึงความพึงพอใจและประสบการณ์โดยรวมของนักท่องเที่ยวทั้งสิ้น ดังเช่นที่นักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามมีความพอใจด้านการเข้าถึงของบ้านหล่อชาเพียงระดับปานกลางเท่านั้น ย่อมส่งผลถึงจำนวนของนักท่องเที่ยวและรายได้ที่อาจจะน้อยลงได้ และ สอดคล้องกับที่จุฑามาศ จันทรรัตน์ ได้สรุปลักษณะเฉพาะของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว (Tourism Products) ซึ่ง Leiper (1990) กล่าวว่า ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวมีลักษณะเป็น Partial Industrialization ที่มี 2 ส่วน คือ ส่วนของการแลกเปลี่ยน (Market activities) โดยนักท่องเที่ยวซื้อบริการจากภาคเอกชน และส่วนที่ไม่มีการแลกเปลี่ยน 'ไม่ได้มีไว้เพื่อขาย' แต่หากเป็นสาธารณสมบัติ (Public Goods) เช่น วัฒนธรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์ เป็นส่วนหนึ่งซึ่งต้องแบ่งปันและใช้ร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้าน (Host Community) ซึ่งทำให้ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวมีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากการขายสินค้าอื่น ๆ เพราะจะต้องมีการพึ่งพาอาศัยและมีความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด การท่องเที่ยวจึงจะนำไปสู่ประโยชน์แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างแท้จริง

ในด้านการจัดการการท่องเที่ยวในหมู่บ้านหล่อชานั้น จะเห็นได้ว่า ได้พยายามใช้วิธีการต่าง ๆ ที่สามารถเทียบได้กับ 7's Model ของ Adhikary M. (1995) แม้ว่าจะไม่สอดคล้องนักในส่วนของทักษะ (Skill) ซึ่งชาวบ้านหล่อชายังขาดอยู่ ทั้งในด้านภาษา และความรู้ด้านการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ในส่วนของบุคลากร (Staff) นั้น ยังต้องการการพัฒนาด้านการบริการให้มีความผูกพันกับงานที่รับผิดชอบให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ทั้งต้องเพิ่มคุณภาพของการบริการนักท่องเที่ยวให้เป็นไปตามที่วิวัฒน์ชัย ชูมาก (2543 : 42-44) ได้กล่าวไว้ถึง คุณลักษณะที่เหมาะสมของบุคลากรที่เอื้อต่อการทำงานในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นกุญแจดอกสำคัญที่จะไปสู่ความสำเร็จ คือ คุณสมบัติด้านทัศนคติ คุณสมบัติด้านลักษณะนิสัย และคุณสมบัติด้านความรู้และทักษะ

สำหรับประธานธนาคารหมู่บ้านหล่อชา ซึ่งได้รับความไว้วางใจจากชุมชนในด้านความซื่อสัตย์ สุจริต สามารถรับผิดชอบดูแลเงินของชาวบ้านทั้งหมดได้อย่างเรียบร้อยนั้น นับว่าเหมาะสมกับตำแหน่งประธานโครงการธนาคารหมู่บ้าน แต่เมื่อมารับผิดชอบในตำแหน่งประธานโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของโครงการแตกต่างกันแล้ว ประธานคนเดียวกันนี้ยังไม่สามารถชักจูงชาวบ้านให้มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรม รวมทั้งการร่วมแรงร่วมใจกันได้มากเพียงพอที่จะในการทำงานตามหน้าที่ที่สมาชิกแต่ละคนรับผิดชอบตามแผนผังโครงสร้างขององค์กร ซึ่งไม่สอดคล้องกับการที่ศิริวรรณ เสรีรัตน์

(2539 : 257-261) กล่าวถึงภาวะผู้นำว่า บุคคลจะไม่ได้รับการพิจารณาให้เป็นผู้นำ เว้นแต่เขาจะมีความสามารถในการจูงใจบุคคลอื่นได้

ในการทำตลาดและการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านหล่อชา ไม่เน้นการส่งเสริมการขาย สอดคล้องกับ ทฤษฎี “ส่วนประสมการส่งเสริมการตลาด” (Promotion mix) ของ Kotler, Bowen and Makens (1996 : 506-507) แต่จะเน้นที่การทำประชาสัมพันธ์ ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับสาธารณชนต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหน่วยธุรกิจ ซึ่งได้แก่ ผู้บริโภค ตัวแทนจำหน่าย พนักงาน รัฐบาล รวมทั้งสาธารณชนส่วนอื่น ๆ นอกจากนี้ จากผลของการสัมภาษณ์และการตอบแบบสอบถามของนักท่องเที่ยวในเรื่องราคาค่าบัตรเข้าชม มีแนวโน้มว่า ราคาค่าบัตรเข้าชมน่าจะเพิ่มขึ้นในอนาคตอันใกล้ สอดคล้องกับแนวคิดด้านราคาของสินค้าและบริการในเรื่องของการท่องเที่ยวของ Middleton (1994 : 86) ซึ่งกล่าวว่า ราคาจะไม่แน่นอนคงที่ มีความยืดหยุ่นสูง ขึ้นอยู่กับฤดูกาล วันหยุด และกิจกรรมที่จัดขึ้น

5.2.2 ด้านรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วมในอนาคต

ในการศึกษาครั้งนี้ พบว่า รูปแบบของการพัฒนาการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม โดยให้จัดตั้งองค์กรที่เป็นเอกเทศ คือ มีการเลือกตั้งคณะกรรมการชุดใหม่ที่ทำหน้าที่ในด้านการท่องเที่ยวของชุมชนเพียงอย่างเดียว โดยมีลักษณะของการจัดการองค์กรและรายละเอียดของวิธีการต่าง ๆ ดังที่ราไพพรรณ แก้วสุริยะ (2544: 4-6) กล่าวว่า การจัดการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตชนบทต้องมองในภาพรวมของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว องค์ประกอบของการจัดการ การบริการ การท่องเที่ยว จะมีความสำคัญและสัมพันธ์กันเป็นวงจร แต่ละส่วนมีผลกระทบถึงกัน ซึ่งต้องมีการจัดการอย่างเป็นระบบ ทั้งด้านข่าวสารและการบริการ การขนส่ง และการสื่อสาร การนำชมสถานที่ และการจัดอำนวยความสะดวกด้านสถานที่ การบริการที่พัก การจัดทำอาหาร การจัดทำสินค้าที่ระลึก กิจกรรมบันเทิงต่าง ๆ และการรักษาความปลอดภัย

คณะกรรมการของชุมชนที่ได้รับการเลือกตั้งขึ้นมา จะต้องรับผิดชอบเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยต้องมีวิธีการร่วมกันวางแผน และร่วมกันจัดการในหลาย ๆ ด้าน ทั้งการหมั่นจัดประชุม คัดหาบุคคลในหมู่บ้านที่มีความสามารถไปเพิ่มทักษะการทำงาน และพิจารณาจัดทำแผนส่งเสริมการท่องเที่ยว ประชาสัมพันธ์ ทำแผนการตลาด การโฆษณาการท่องเที่ยว

นอกจากนี้ การจัดการโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านหล่อชา ยังจำเป็นต้องจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังที่ราไพพรรณ ได้เสนอการจัดตั้ง

องค์กรชุมชน (2544 ฉ : 45) โดยให้เน้นการจัดตั้งกรรมการใหม่ที่มีความสำคัญขึ้น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายพัฒนาจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรม และฝ่ายพัฒนาบุคลากร เพื่อเป็นการสร้างพื้นฐานของระบบการจัดการให้มั่นคงทั้งในด้านการปฏิบัติงาน และด้านจิตสำนึกต่อวัฒนธรรมของชนเผ่า อันจะส่งผลทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมต่อความยั่งยืนโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วมอนาคต ต้องจัดการระบบการเงินของโครงการฯ ตามที่ร่ำไพพรรณ ได้เสนอไว้ในเรื่อง การจัดการระบบบัญชีของชุมชน (2544 ข : 116) และ รายจ่าย รายได้ ระบบการทำบัญชี (2544 ข : 122-123) นอกจากนี้ ต้องพัฒนาทักษะความรู้ในด้านต่าง ๆ ของสมาชิกในชุมชนเพื่อให้เป็นแรงงานที่มีคุณภาพในอุตสาหกรรม ดังเช่นผลการวิจัยเบื้องต้นด้านทักษะการทำงานของประภาพรรณ อุ่อบ และคณะ (2545) ไม่ว่าจะเป็นด้านคุณภาพของการบริการ การเป็นเจ้าของบ้านที่ดี ในการต้อนรับนักท่องเที่ยว

นอกจากนี้ คณะกรรมการบริหารโครงการและชุมชนต้องช่วยกันนำ "พลังต้นทุนของชุมชน" ทั้งด้านสังคม ด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม ดังเช่นที่ภักดี รัตนผล (2544 : 11) สรุปตัวแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน (paradigm) มาใช้ในการพัฒนาหมู่บ้านหล่อฮาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยอยู่บนพื้นฐานความร่วมมือร่วมใจในการร่วมกันวางแผน ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันดำเนินการ ร่วมกันรับผลประโยชน์ และร่วมกันติดตามงานและประเมินผล อันเป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเต็มที่ เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของเจมส์คักดี ปิ่นทอง (2528 : 22) ภิญโญ แสงแก้ว (2545 : 33) ซึ่งได้สรุปข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ที่ผู้เชี่ยวชาญด้านการตลาดและการพัฒนาการท่องเที่ยว ขององค์การการท่องเที่ยวโลกได้ให้ไว้ รวมทั้งแนวคิดของนำชัย หนูผล (2545 : 48) ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งอยู่บนฐานคติของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ที่จำต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชาวบ้านเป็นหลัก และ รูปแบบของการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ต้องเป็นรูปแบบของความร่วมมือกัน (cooperation) ของคนในชุมชน หรือการสร้างพลังอำนาจ (empowerment) โดยทั้งนี้ต้องให้คงไว้ซึ่งวัฒนธรรมดั้งเดิม มีเอกลักษณ์ท้องถิ่น ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจต่อสภาพสังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นบนพื้นฐานของการมีจิตสำนึกต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตชนบทอย่างแท้จริงด้วย

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

จากการที่ชุมชนบ้านหล่อชาให้ความสนใจในการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม และมีผลเป็นที่น่าพอใจในระดับหนึ่ง ทั้งสำหรับชาวบ้านในชุมชน และนักท่องเที่ยว แต่จากการศึกษาพบว่า ชุมชนและคณะกรรมการโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วมควรจะพัฒนาเพื่อความยั่งยืนของโครงการ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. เนื่องจากการดำเนินงานของบ้านหล่อชาเป็นไปด้วยดี ชาวบ้านส่วนหนึ่งเข้าใจว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องอนุรักษ์ไว้ แต่ขาดการสืบทอด ดังนั้น จึงเสนอให้ตั้งกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมบ้านหล่อชา เพื่อพัฒนาจิตสำนึกของเยาวชน และผู้สนใจที่อาศัยอยู่ในบ้านหล่อชา โดยผู้ที่เข้าเป็นสมาชิกในกลุ่ม ควรเป็นลักษณะอาสาสมัครที่มีความสนใจและตั้งใจจะรับความรู้ทางด้านวัฒนธรรมประเพณีของชาวอาข่าไว้ และยินดี พอใจที่จะรับฟังการถ่ายทอดองค์ความรู้จากผู้เฒ่าผู้แก่ของหมู่บ้าน ไม่จำเป็นต้องเน้นปริมาณของสมาชิก แต่ขอให้เน้นที่ความสนใจและตั้งใจจริง และโดยที่ไม่จำกัดเพศ และวัย

2. อาจจัดเป็นลักษณะ Educational Tourism สำหรับนักเรียนในช่วงปิดเทอม คือ เยาวชนในบ้านหล่อชาเอง อาจไปเข้าค่าย เยี่ยมชมหมู่บ้านอาข่า หรือชนเผ่าอื่น ๆ ที่มีชุมชนและวัฒนธรรมเข้มแข็ง หรือ เยาวชนจากที่อื่น ๆ มาเข้าค่ายเพื่อสร้างจิตสำนึกที่บ้านหล่อชา ซึ่งจะเป็นการสร้างเครือข่ายที่มีประโยชน์ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม

3. ควรจัดบ้านตัวอย่างให้เหมือนบ้านที่อยู่อาศัยจริง ๆ จะสร้างบรรยากาศและชีวิตชีวาในการชมให้กับนักท่องเที่ยวได้มากกว่าในปัจจุบัน หรือ จัดเป็นลักษณะพิพิธภัณฑ์ของหมู่บ้าน ที่ซึ่งชาวบ้านทุกคนสามารถนำสิ่งของที่ตนเก็บไว้ และอยากให้ลูกหลานได้รู้จักในอนาคต มาฝากไว้ในพิพิธภัณฑ์ของหมู่บ้าน วิธีนี้น่าจะเป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะช่วยสร้างจิตสำนึกได้เป็นอย่างดี

4. การที่โครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วมดำเนินงานมาได้จะครบ 1 ปีในเดือนตุลาคม 2545 น่าจะได้มีการจัดเวทีสัมมนา เพื่อประชุม สรุปผลงาน และทำการประเมินผลงานอย่างจริงจังจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง หมายถึง ชุมชน กรรมการบริหารโครงการทั้งของบ้านหล่อชา และ สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน-เชียงราย ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวต่าง ๆ ที่มาให้บริการหมู่บ้านฯ มัคคุเทศก์ รวมทั้งนักวิชาการ เพื่อให้ได้ฟัง

ความคิดเห็นอันจะเป็นประโยชน์ต่อการหาแนวทางพัฒนาและจัดการโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วมต่อไป

5. เพื่อให้งานด้านหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม ได้รับการพัฒนาอย่างจริงจังมากขึ้น เพื่อเตรียมชุมชนให้พร้อมกับการบริการในอนาคต ขอเสนอให้เลือกตั้งคณะกรรมการ เพื่อดูแลงานด้านหมู่บ้านท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว โดยอาจจะทำการคัดเลือกจากผู้ที่เป็นการถาวรอยู่เดิมเข้ามาสัก 1 ใน 3 ส่วน และมีการจัดทำแผนงาน ระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว ทั้งควรจะดำเนินตามแผนงานนั้นอย่างจริงจัง ให้มีการประชุมกันอย่างน้อย 1-2 สัปดาห์ ต่อ ครั้ง เพื่อให้กรรมการและสมาชิกทั้งหมดได้พบปะพูดคุยกันอย่างเป็นกันเอง ร่วมกันตัดสินใจในการแก้ปัญหาและป้องกันปัญหา และสรุปไว้ทุกครั้ง เพื่อนำผลจากการสรุปนั้นสู่เวทีประชุมสัมมนาครั้งใหญ่ที่จะจัดขึ้นต่อไป

6. ควรจัดให้มี “ผู้จัดการ” ของโครงการฯ เพื่อรับผิดชอบ ดูแลการทำงานในแต่ละวันอย่างต่อเนื่อง ป้องกันความผิดพลาด ทั้งช่วยแก้ไขปัญหาลเฉพาะหน้าได้ จะเป็นการดีกว่าที่เป็นอยู่ และที่สำคัญ คือ ควรแบ่งสมาชิกให้รับผิดชอบด้านการเงิน 1 คน และบัญชี 1 คน น่าจะเป็นการดีกว่า และป้องกันปัญหาเกี่ยวกับเรื่องเงินให้เด็ดขาด

7. ควรจัดรูปแบบการท่องเที่ยวและกิจกรรมในหมู่บ้านให้มีความหลากหลายมากขึ้น โดยชุมชนทั้งหมดช่วยกันคิดหาจุดเด่น และนำมาเพิ่มมูลค่าให้เป็นสินค้าชนิดใหม่ของบ้านหล่อชา มิฉะนั้น สมาชิกที่ต้องต้อนรับนักท่องเที่ยวเป็นประจำจะเกิดความเบื่อหน่าย และจะไม่สนุกกับการปฏิบัติงานอีกต่อไป ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเศร้า เมื่อใดที่พวกเขาารู้สึกว่า “เป็นหน้าที่” ที่จะต้องทำ การบริการย่อมด้อยคุณภาพ และขาดความประทับใจลงอย่างแน่นอน ซึ่งในที่นี้ ขอเสนอให้ทำเส้นทางเดินเล่นใหม่สำหรับนักท่องเที่ยวที่ประสงค์จะใช้เวลาในการศึกษาวิถีชีวิตของหมู่บ้าน นานกว่านักท่องเที่ยวที่มาเป็นคณะทัวร์ โดยอาจจะทำจุดนั่งเล่นที่บริเวณจุดชมวิวด้านล่างของหมู่บ้าน หรือ บริเวณสถานที่ตั้งชิงช้าเดิม และมีเครื่องดื่มแบบง่าย ๆ เพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว จะเป็นการช่วยให้นักท่องเที่ยวได้ชมหมู่บ้านได้บรรยากาศมากขึ้น โดยไม่รบกวนพื้นที่ส่วนตัวของชาวบ้าน ในขณะเดียวกัน ชาวบ้านก็จะมีรายได้เพิ่มขึ้นอีกด้วย

8. การจัดการด้านขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่นั้น ขอเสนอว่า ในการต้อนรับคณะทัวร์ซึ่งมากับรถบัสคันใหญ่ ถ้ามาที่หมู่บ้านพร้อมกันแล้ว ไม่ควรเกิน 2 คัน (เฉลี่ยคันละ 30 คน) น่าจะเหมาะสม และการรับนักท่องเที่ยวทั้งวัน ไม่ควรเกิน 150 คน โดยประมาณ ทั้งนี้ จากการศึกษา ทั้งชุมชน และนักท่องเที่ยวต่างไม่อยากจะให้เกิดความ “เกินพอดี” ของการท่องเที่ยวหมู่บ้าน เพราะบ้านหล่อชา คือ หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะ

นักท่องเที่ยว มักจะกล่าวเสมอว่า ไม่อยากมาพบนักท่องเที่ยวจำนวนมากในหมู่บ้าน เพราะเสียเวลา และเกรงว่าจะมีผลกระทบต่องานวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวเขาเผ่าอาข่าที่ยังคงเหลืออยู่ที่บ้านหล่อซา พยายามเน้นให้ชาวบ้านรักษาและอนุรักษ์หมู่บ้านเสมอ ๆ แม้แต่บริษัทนำเที่ยวเองก็เช่นกัน เพราะความตั้งใจในการจัดรายการมาบ้านหล่อซา คือ มาดูความเป็นธรรมชาติ วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีของชาวเขาเผ่าอาข่า จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ระดับบริหารของบริษัทนำเที่ยวบางแห่ง ก็ไม่ประสงค์ให้ลูกค้าของบริษัทมาพบแต่นักท่องเที่ยวต่างชาติจำนวนมาก หรืออาจจะเป็นชาติเดียวกันกับนักท่องเที่ยวของบริษัทในหมู่บ้านของชาวอาข่าในประเทศไทย เพราะนั่นย่อมหมายถึงว่า การนำเที่ยวของเขาไม่ต่างจากรายการนำเที่ยวของบริษัทอื่นแต่อย่างใด นอกจากนี้ ควรกำหนดเวลาของการจองทัวร์ล่วงหน้าของบริษัทนำเที่ยวที่จะนำนักท่องเที่ยวคณะใหญ่มาเที่ยวในแต่ละวันให้ชัดเจน โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลท่องเที่ยวในฤดูหนาว น่าจะเป็นประโยชน์ต่อทั้งชุมชน และนักท่องเที่ยว ควรมีการจัดเส้นทางอีกเส้นทางหนึ่งเพื่อหลีกเลี่ยงความหนาแน่นของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ ควรจะต้องสรุปรายได้โดยเฉลี่ยกับจำนวนคนในแต่ละวัน เพื่อหาจุดคุ้มทุนและนำมาพิจารณาเพื่อการปรับราคาค่าบัตรเข้าชมให้เหมาะสม

9. ขอแนะนำให้มีการพัฒนานาบุคลากรเป็นการเพิ่มเติมอย่างเร่งด่วน ทั้งในด้านการจัดการธุรกิจ การทำบัญชีอย่างรัดกุม การบริการ และมีคุณเทศก์ รวมทั้ง น่าจะหาอาสาสมัครไปเรียนภาษาอังกฤษสัก 1-2 คน โดยการขอทุนสนับสนุนจากสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน-เชียงราย หรือชุมชนบ้านหล่อซาทั้งหมด ช่วยกันออกค่าใช้จ่ายเพื่อการเรียนก็ย่อมได้ เพราะการสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษโดยพื้นฐาน จะช่วยให้ชุมชนได้ถ่ายทอดสิ่งที่ตนอยากจะบอกเล่า และยังจะทำให้ชุมชนได้เรียนรู้วัฒนธรรมที่แตกต่างอีกด้วย

10. คณะกรรมการโครงการฯ และชุมชน ควรจะได้ให้ความสนใจกับการจัดการด้านตลาดและการประชาสัมพันธ์ ทั้งในด้านการฝึกอบรม พัฒนาทักษะและความรู้ เพื่อเตรียมตัวรับมือต่อการจัดการด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ด้วยตนเองในอนาคต โดยขณะนี้ ชุมชนน่าจะเลือกสรรสมาชิกที่มีคุณสมบัติ ความรู้ และมีใจรักในด้านนี้ เพื่อไปประสานงานติดต่อผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ใกล้เคียง เป็นการฝึกหัดด้านการประชาสัมพันธ์โดยชุมชนก่อน เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียงได้ทราบว่า บ้านหล่อซากำลังทำอะไรอยู่ รายละเอียดเป็นอย่างไร เพราะการแจ้งข่าวเช่นนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อโครงการฯ อย่างมาก ในขณะที่ปัญหาด้านการเข้าถึง ยังไม่ได้รับการแก้ไข เนื่องจาก ด้านการบริการขนส่งอยู่นอกเหนือการควบคุมของชุมชน

11. ควรจะต้องมีการจัดการปรับสถานที่บริเวณลานจอดรถเสียใหม่ เพื่อความสะดวกของยานพาหนะที่มาจอดโดยเฉพาะรถบัสคันใหญ่ซึ่งนำนักท่องเที่ยวมาที่บ้านหล่อชา โดยน่าจะต้องขอความคำแนะนำหรือความร่วมมือจากแขวงการท่องเที่ยว กรมทางหลวง

12. ชุมชนและคณะกรรมการบริหารโครงการฯ จะต้องพยายามให้การพัฒนาหรือกิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นผลจากมติที่ประชุม เป็นการระดมความคิดจากชุมชนอย่างแท้จริง เพื่อสร้างให้ชาวบ้านทุกคนในชุมชนได้ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมการดำเนินงาน เพื่อการร่วมรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล ซึ่งจะเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งจะนำไปสู่การดำเนินงานธุรกิจชุมชนหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วมได้ด้วยตนเองอย่างยั่งยืนในอนาคต

5.3.3 ข้อเสนอในการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะต่อการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1) ควรจัดทำการศึกษาเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม โดยให้สถาบันอุดมศึกษาท้องถิ่น องค์การจังหวัด อำเภอ และชุมชน ร่วมกันทำการศึกษาในเรื่องความต้องการของเยาวชนชาวเขาเผ่าต่าง ๆ กับการมีส่วนร่วมในการทำธุรกิจท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพื่อเป็นแนวทางในด้านจัดทำแผนงานการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ต่อไป

2) ควรมีการศึกษาถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่บ้านหล่อชา

3) ควรมีการศึกษาการจัดรูปแบบรายการนำเที่ยวทางวัฒนธรรม และความเป็นไปได้ของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของบ้านหล่อชาและหมู่บ้านใกล้เคียง เพื่อประสานความร่วมมือในการทำเส้นทางนำเที่ยวทั้ง 2 ประเภทเข้าด้วยกันในอนาคต

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

จากการที่ชุมชนบ้านหล่อชาให้ความสนใจในการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม และมีผลเป็นที่น่าพอใจในระดับหนึ่ง ทั้งสำหรับชาวบ้านในชุมชน และนักท่องเที่ยว ควรจะได้มีการพัฒนาต่อไปให้ยั่งยืน ผู้วิจัยจึงขอเสนอให้ชุมชนทำดังต่อไปนี้

1. เนื่องจากการดำเนินงานของบ้านหล่อชาเป็นไปด้วยดี ชาวบ้านส่วนหนึ่งเข้าใจว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องอนุรักษ์ไว้ แต่ขาดการสืบทอด ดังนั้น จึงเสนอให้ตั้งกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมบ้านหล่อชา เพื่อพัฒนาจิตสำนึกของเยาวชน และผู้สนใจที่อาศัยอยู่ในบ้าน

หล่อชา โดยผู้ที่เข้าเป็นสมาชิกในกลุ่ม ควรเป็นลักษณะอาสาสมัครที่มีความสนใจและตั้งใจจะรับความรู้ทางด้านวัฒนธรรมประเพณีของชาวอาข่าไว้ และยินดี พอใจที่จะรับฟังการถ่ายทอดองค์ความรู้จากผู้เฒ่าผู้แก่ของหมู่บ้าน ไม่จำเป็นต้องเน้นปริมาณของสมาชิก แต่ขอให้เน้นที่ความสนใจและตั้งใจจริง และโดยที่ไม่จำกัดเพศ และวัย

2. อาจจัดเป็นลักษณะ Educational Tourism สำหรับนักเรียนในช่วงปิดเทอม คือ เยวชนในบ้านหล่อชาเอง อาจไปเข้าค่าย เยี่ยมชมหมู่บ้านอาข่า หรือชนเผ่าอื่น ๆ ที่มีชุมชนและวัฒนธรรมเข้มแข็ง หรือ เยวชนจากที่อื่น ๆ มาเข้าค่ายเพื่อสร้างจิตสำนึกที่บ้านหล่อชา ซึ่งจะเป็นการสร้างเครือข่ายที่มีประโยชน์ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม

5. ควรจัดบ้านตัวอย่างให้เหมือนบ้านที่อยู่จริง ๆ จะสร้างชีวิตชีวาให้กับนักท่องเที่ยวได้มากกว่าในปัจจุบัน หรือ จัดเป็นลักษณะพิพิธภัณฑ์ของหมู่บ้าน ที่ซึ่งชาวบ้าน ทุกคนสามารถนำสิ่งของที่ตนเก็บไว้ และอยากให้ลูกหลานได้รู้จักในอนาคต มาฝากไว้ในพิพิธภัณฑ์ของหมู่บ้าน ซึ่งวิธีนี้ น่าจะเป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะช่วยสร้างจิตสำนึกได้เป็นอย่างดี

6. จากการที่โครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม ดำเนินงานมาได้จะครบ 1 ปีในเดือนตุลาคม 2545 น่าจะได้มีการจัดเวทีสัมมนา เพื่อประชุม สรุปผลงาน และทำการประเมินผลงานอย่างจริงจังจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง หมายถึง ชุมชน กรรมการบริหารโครงการทั้งของบ้านหล่อชา และ สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน-เชียงใหม่ ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวต่าง ๆ ที่มาใช้บริการหมู่บ้านฯ มัคคุเทศก์ รวมทั้งนักวิชาการ เพื่อให้ได้ฟังความคิดเห็นอันจะเป็นประโยชน์ต่อการหาแนวทางพัฒนาและจัดการโครงการฯ ต่อไป

5. เพื่อให้งานด้านหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม ได้รับการพัฒนาอย่างจริงจังมากขึ้น เพื่อเตรียมชุมชนให้พร้อมกับการบริการในอนาคต ขอเสนอให้เลือกตั้งคณะกรรมการเพื่อดูแลงานด้านหมู่บ้านท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว โดยอาจจะทำการคัดเลือกจากผู้ที่เป็นกรรมการอยู่เดิมเข้ามาสัก 1 ใน 3 ส่วน และมีการจัดทำแผนงาน ระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว ทั้งควรจะดำเนินตามแผนงานนั้นอย่างจริงจัง ให้มีการประชุมกันอย่างน้อย 1-2 สัปดาห์ต่อ ครั้ง เพื่อให้กรรมการและสมาชิกทั้งหมดได้พบปะพูดคุยกันอย่างเป็นกันเอง ร่วมกันตัดสินใจในการแก้ปัญหาและป้องกันปัญหา และสรุปไว้ทุกครั้ง เพื่อนำผลจากการสรุปนั้น สู่เวทีประชุมสัมมนาครั้งใหญ่ที่จะจัดขึ้นต่อไป

6. ควรจัดให้มี “ผู้จัดการ” ของโครงการฯ เพื่อรับผิดชอบ ดูแลการทำงานในแต่ละวัน ป้องกันความผิดพลาด ทั้งช่วยแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ จะเป็นการดีกว่าที่เป็นอยู่ และที่

สำคัญ คือ ควรแบ่งสมาชิกให้รับผิดชอบด้านการเงิน 1 คน และบัญชี 1 คน น่าจะเป็นการดีกว่า และป้องกันปัญหาเกี่ยวกับเรื่องเงินให้เด็ดขาด

7. ควรจัดรูปแบบการท่องเที่ยวและกิจกรรมในหมู่บ้านให้มีความหลากหลายมากขึ้น โดยชุมชนทั้งหมดช่วยกันคิดหาจุดเด่น และนำมาเพิ่มมูลค่าให้เป็นสินค้าชนิดใหม่ของบ้านหล่อชา มิฉะนั้น สมาชิกที่ต้องต้อนรับนักท่องเที่ยวเป็นประจำจะเกิดความเบื่อหน่าย และจะไม่สนุกกับการปฏิบัติงานอีกต่อไป ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเศร้า เมื่อใดที่พวกเขาารู้สึกว่า “เป็นหน้าที่” ที่จะต้องทำ การบริการย่อมด้อยคุณภาพ และขาดความประทับใจลงอย่างแน่นอน ซึ่งในที่นี้ ขอเสนอให้ทำเส้นทางซึ่งนักท่องเที่ยวที่ประสงค์จะอยู่นั่งเล่น พักผ่อนในบริเวณหมู่บ้านได้ โดยอาจทำจุดนั่งเล่นที่บริเวณจุดชมวิวด้านล่างของหมู่บ้าน หรือ บริเวณสถานที่ตั้งชิงช้าเดิม และมีเครื่องตีแบบง่าย ๆ เพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว จะเป็นการช่วยให้นักท่องเที่ยวได้ชมหมู่บ้านได้บรรยากาศมากขึ้น โดยไม่รบกวนพื้นที่สวนตัวของชาวบ้าน ในขณะที่เดียวกัน ชาวบ้านก็จะมีรายได้เพิ่มขึ้นอีกด้วย

8. การจัดการด้านขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่นั้น ขอเสนอว่า ในการต้อนรับคณะทัวร์ซึ่งมากับรถบัสคันใหญ่นั้น ถ้ามาที่หมู่บ้านพร้อมกันแล้ว ไม่ควรเกิน 2 คัน (เฉลี่ยคันละ 30 คน) น่าจะเหมาะสม และการรับนักท่องเที่ยวทั้งวัน ไม่ควรเกิน 150 คน โดยประมาณ ทั้งนี้ จากการศึกษา ทั้งชุมชน และนักท่องเที่ยวต่างไม่ยากให้เกิดความ “เกินพอดี” ของการท่องเที่ยวชมหมู่บ้านให้ประทับใจ เพราะบ้านหล่อชา คือ หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะนักท่องเที่ยว มักจะกล่าวเสมอว่า ไม่อยากมาพบนักท่องเที่ยวจำนวนมากในหมู่บ้าน เพราะเสียเวลา และกลัวจะมีผลกระทบต่อวัฒนธรรม พยายามเน้นให้ชาวบ้านรักษาและอนุรักษ์หมู่บ้านเสมอ ๆ แม้แต่บริษัทนำเที่ยวเองก็เช่นกัน เพราะความตั้งใจในการจัดรายการมาบ้านหล่อชาคือ มาดูความเป็นธรรมชาติของผู้คนและหมู่บ้าน แม้จะไม่ได้ดั้งเดิมมากนัก แต่เขาก็ไม่ประสงค์ให้ลูกค้าของเขามาพบแต่เพื่อนต่างชาติจำนวนมาก หรืออาจจะเป็นชาติเดียวกันกับเขาในหมู่บ้านของชาวอาข่าในประเทศไทย เพราะนั่นย่อมหมายถึงว่า การนำเที่ยวของเขาไม่ต่างจากรายการนำเที่ยวของบริษัทอื่นแต่อย่างใด นอกจากนี้ การจองล่วงหน้าจากบริษัททัวร์คณะใหญ่ การกำหนดเวลาเพื่อให้นักท่องเที่ยวคณะใหญ่ในแต่ละวันให้ชัดเจน โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลท่องเที่ยวในฤดูหนาว น่าจะเป็นประโยชน์ต่อทั้งชุมชน และนักท่องเที่ยว การปรับราคาค่าบัตรเข้าชม น่าจะได้นำมาใช้เมื่อผลจากการสรุปว่า รายได้โดยเฉลี่ยกับจำนวนคนในแต่ละวัน สม่าเสมอแล้ว นอกจากนี้ ควรมีการจัดเส้นทางอีกเส้นทางหนึ่งเพื่อหลีกเลี่ยงความหนาแน่นของนักท่องเที่ยวอีกด้วย

9. ขอแนะนำให้มีการพัฒนาบุคลากรเป็นการเพิ่มเติมอย่างเร่งด่วน ทั้งในด้านการจัดการธุรกิจ การทำบัญชีอย่างรัดกุม และการบริการ รวมทั้ง น่าจะหาอาสาสมัครไปเรียนภาษาอังกฤษสัก 1-2 คน โดยการขอทุนสนับสนุนจากสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน-เชียงใหม่ หรือชุมชนบ้านหล่อชาทั้งหมดช่วยกันออกค่าใช้จ่ายเพื่อการเรียนก็ย่อมได้ เพราะการสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษโดยพื้นฐาน จะช่วยให้ชุมชนได้ถ่ายทอดสิ่งที่ตนอยากจะบอกเล่า และยังจะทำให้ชุมชนได้เรียนรู้วัฒนธรรมที่แตกต่างอีกด้วย

10. คณะกรรมการโครงการฯ และชุมชนควรจะได้ให้ความสนใจกับการทำตลาดและการประชาสัมพันธ์ กับผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ใกล้เคียงบ้าง เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียงได้ทราบว่า บ้านหล่อชา กำลังทำอะไรอยู่ รายละเอียดเป็นอย่างไร เพราะการแจ้งข่าวเช่นนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อโครงการฯ มาก ในขณะที่ปัญหาด้านการเข้าถึง ยังไม่ได้รับการแก้ไข เนื่องจาก ด้านการบริการขนส่งอยู่นอกเหนือการควบคุมของชุมชน

5.3.2 ข้อเสนอในการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะต่อการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1) ควรจัดทำการศึกษาเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม โดยให้สถาบันอุดมศึกษาท้องถิ่น องค์กรจังหวัด อำเภอ และชุมชน ร่วมกันทำการศึกษาในเรื่องความต้องการของเยาวชนชาวเขาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการทำธุรกิจท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพื่อเป็นแนวทางในด้านจัดทำแผนงานการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ต่อไป

2) ควรมีการศึกษาการจัดรูปแบบรายการนำเที่ยวทางวัฒนธรรม และความเป็นไปได้ของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของบ้านหล่อชาและหมู่บ้านใกล้เคียง เพื่อประสานความร่วมมือในการทำเส้นทางนำเที่ยวทั้ง 2 ประเภทเข้าด้วยกันในอนาคตอันใกล้

3) ควรมีการศึกษาด้านขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่บ้านหล่อชา

4) ควรศึกษาถึงการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอันเนื่องมาจากประเพณีประจำปี ของชาวเขาเผ่าอาข่าบ้านหล่อชา เพื่อพัฒนาสู่กิจกรรมการท่องเที่ยวเฉพาะช่วงเทศกาลประเพณี